

Хоругдаттырганнар-биле чөпшээрээн харылзаа дээш харысалга, кеземче шиткелин күүседип турар албан черлерин долгандыр режим зоналарынын кызыгаарларын тодаларды база оларга режим кызыгаарлаашкынын доктаадыр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ХООЙЛУЗУ

1 чүүд. Хосталгазын казытырганнарның кеземче шиткелин күүседип турар албан черлеринин турары черлерге, чуртталга болгаш үлгүлүр зоналарынын чакырышынын черинеринде бугу-ле талаларын, че бежен-бежен метр хемээл-биле кызыгаарлаашкынын деңсөөрлерге, албан черинин казытырганнар чөпшээрели чоңаа тудуг тудуларын, транспорттун бугу-ле хевирлеринин доктаарын болгаш турарын, чөпшээрел чоңаа хамаатыларын ынай-бээр аргынынын болгаш турарын хоруур.

Режиминин бо иседелерин үрээде, тудууну соксатышкан база буруулуг албан черинин күсели-биле деңсөөрүн байтайгы байдалына кирбешкан, буруулуге, албан черинге болгаш организационга ажал төлөвиринин эң биче хемээлдерин чөпшээрел бежен дактыр чедир; хамаатыларга-ажыл төлөвиринин эң биче хемээлдерин ийлен беш дактыр чедир улгаттыргаш, тургаар.

2 чүүд. Хоругдаттырганнар-биле чөпшээрээн харылзаа дээш харысалга, кеземче шиткелин күүседип турар албан черлерин долгандыр режим зоналарынын кызыгаарларын тодаларды база оларга режим кызыгаарлаашкынын доктаадыр дугайында Тыва Республиканын Хойлузуна күштүг болдулар турумуну дугайында

Тыва Республиканын Дээди Хуралынын (ПАРЛАМЕНТИЗИНИН) ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканын Дээди Хуралынын доктаадыры бола:

1. «Хоругдаттырганнар-биле чөпшээрээн харылзаа дээш харысалга, кеземче шиткелин күүседип турар албан черлерин долгандыр режим зоналарынын кызыгаарларын тодаларды база оларга режим кызыгаарлаашкынын доктаадыр дугайында Тыва Республиканын Хойлузуна күштүг болдулар турумуну дугайында»

инин эң биче хемээлдерин бештен он дактыр чедир улгаттыргаш, тургаар.

3 чүүд. Хосталгазын казытырганнарның кеземче шиткелин күүседип турар албан черлеринин чакырышынын кызыгаарына тускай демдектерин тургузар, режим кызыгаарлаашкынын үрээде чөпшээрээн харылзаа дээш харысалган хевирин айтп тургаш, ук деңсөөрге кызыгаарлаашкынын дандызын азар.

4 чүүд. Хосталгазын казытырганнарның кеземче шиткелин күүседип турар албан черлеринин чакырышынын харылзааны улус тудуканын дугайында ийке режим кызыгаарлаашкынын үрээде чөпшээрээн харылзаа дээш харысалган протоколдарын хойлу-дурум үрээде черинин айы-биле шитки черктеринин хоорай (кожуун) органынын начальниги он хонук хуусаала шиткирээр. Хулээп алган шиткирлеринин дугайында материалдарына хоолталарын кеземче шиткелин күүседип турар органдары үш хонук хуусаала чоруур.

5 чүүд. Кеземче онагаанын дугайында доктаалды шиткир үзе көргөн болуп кожуун (хоорай) судучу 10 хонук хуусаала хомудан азы ууурун болуп.

Тыва Республиканын Президентинин Ш. ООРЖАК. Кызыл хоорай. 1994 чылдың май 20. № 103.

2. Россия Федерациязынын база Тыва Республиканын мурунда хулээп алгылааны хооружулуга актыларын бо Хойлууга карышпас кезээ-биле ажылаарын доктаадыр.

Тыва Республиканын Дээди Хуралынын дарганы К. БИЧЕЛДЕЙ. Кызыл хоорай. 1994 чылдың май 20. № 104.

Кызыл хоорай. 1994 чылдың май 20. № 104.

БУДУЛГААЗЫННЫГ ӨРТЕКТЕР

Садыг-коржанын хөтүн амылдааттын Эпик-оол Караламает Монгуш — садыгты амылдааттын экинчилер, чоңаа садыг амылдааттарга таарыштык байдалдарын тургузар талазы-биле айттыгы док. таамал тургузуп, кезээде шын дээш туржуп чоруур. Негеделин кижилерин бирээн, Моон адаанда хоотунуңу бараан өртөөнге, оя ышкаш илтизи-биле кожууда садыг ажылыга хамаарышкан чүүлүн парладымыс.

Кожуун төвү Самагалдай суурда салып турар хлектин өртөө черле турум өвөс. уругдуңу будулгаазынын болуп турар. Быжырган хлектин бир чижек деңзин 850 грамм четес, 650-700 грамм четес акыла. Ол бир хлектенне 30-50 рубль артык өртекти ал турар, хунде-ле ийн муңдан эвээш өвөс хлеб быжырып турар. Бичаң нээрге кожуунун хереглекчилер нитилелди 50-ден 60 мун рубль чедир бир хүнде оругалыг болуп турар.

Хун бүрүнүн амылдааттын каш-ла чижекти бичи керей. Фашисттер Германияны тилөөнүнде бээр 49 чыл оюн байырлаш, май айны 9, 10, 11 хүнеринде бири сөртүп полость далаганында быжырган бир чижек хлектин деңзин 600-700 грамм аразында болган. А саткан өртөө 550 рубль болган. Ол-ла сорт-тур далаганында быжырган хлектин май 12, 13, 14 хүнеринде 330 рубльге саткан. Очу кижик канчаар билил алырлы?

Хлектин деңзинин, он быжырган хлектин шыннын талазы-биле кожуун иштинде кандыг-даа хыналда чор. байн турар. Хлеб заводу завод өвөс, а устышты хемээлде хемээл хевиринде болуп турар. Ол хевиринде хлеб быжырык, чыларынын амыр шажыны конторада садала оларлардан каш-лаш катеп эвээш болуп турар. Кандыг-ла тускай деңиз, хемээл чор. Хлеб быжырылганына караж улуг.

Кожюла удуртук даргаларынын саны ам-даа хей болуп арттышкан. Билд талыг чоңаа чок, чогуула-лыг, будуруктулг ажыдал турар тускай эртемчилер кон-

чуг эвээш санын. Ам чүге санын-ла садыглар кожуун төвүнде амылдап турар. Кө-дөө черлерде садыгларын са-навайн тур мен. Садыгларда бараан-сараан асортиментини кончуг кызын. Ай ылангыя аш-чом садыглары ку-руглаан. Бараан сөөртүп эккээр дээрге, кожопо бан-кыда хей өрелги. Ол ыш-каш республиканын херег-лекчилер нитилелинде өр-ези база эмнежок. Ам та кан-чаар амылдаар чүве?

Бараан өртөөн кым-даа хынавайн турар. Самагалдай-нын садыгларында бараан өртөө будун Тыва иштинде эңне аар болуп турар. Садыгларда касса аппараттары ажылавайн турар.

Коржанын хоочун ажил-дакчылардан арга-сумени-ни хереглекчилер нити-лелин баштаар чери ал-бастаан. Хуурулар хуралы чылдын ужу-банына болза-ла болуп. Бу хүнерде хлеб быжыра черин сеитен тур-рар. Олар дээк ажылаас. Хлектин өске черлерден сөөртүп экеп, аар өртекке са-лып турар.

Бичаңга садыг четкиле-ринин ажилын хынап, ко-ложун удуртулганын (Майдыр Зайцев) ажилын бир язы көөр өлү келген.

Эник-оол МОНГУШ. Хоотун садыг ажылда-чымы. Тес-Хем кожуун.

ДАРГАВЫСКА ШАПТЫКТАВАЗЫН

Хову-Аксынын кино четкизинин шугумунда шупту 21 кижик ажыдалп турар бис. Оларын иштинде ажыл-ижинге мергежен дуржулгалыг киномеханиктери хей. Бичаңгаш планын оонадаларымы ай санында күселип турар бис.

Бир айда планымыс 1,5 млн. акша, а ай санында-ла мыңа акша кирери белең өвөс, ыңчалда-даа коллектив оң күселип дээш бугу хемчеглерин ап келгеннин түнеленде ай санында-ла күселип турар апардымыс.

Бистин кино четкизинин даргазында ам ийн чылдың дургузунда Михаил Шырапович Монгуш ажыдал келген. Ол дээрге дуржулгалыг кино четкизинин ажыдакчы-зы кижик. Моон мурунда 12 чылдың иштинде Чөен-Хемчик кожуунун кино черинге ажыдал келген.

Коллективтин мурунда хомудалымыс бар, чүл дээрге бистин даргазымыс ко-жуунун чакырга чери үндүр-кирер бис деп-ле, дидир-дидирге сылгап алгаш, орта кижик ажыдаптайн турар берген. Ол дидир-дидирин кол үнүн чылгааны мыңгыг чүве. Апрель айны 27-28-те Хо-ву-Аксы суур чакырганына немелде со-гулда чорудуп турган. Ол үеде бистин дар-гавыс кожуунун чакырга черинге хөөк апарган. Оң ажал шагынын соонда, мы-рынай орай апарганда, бажынылган тып

алганнар. Бичаң ол эзирик болганы шын. Ол дээш кожуунун чакырга чери дарга-высты орта ажыдапташкан.

Бир өвөс акша шагында эзирик чоруп турган болза ангы черек. Анаа-ла ажыл шагынын соонда, бажыныга чакыс кат-тап арага ишенин билди алгаш, ажыдал үндүренине чедип, хамык-ла хол-меге чү-гаа таратпн турар бээрге, даргавыска-да, коллективти ажыдаарында-даа дыга берге апарды.

Черле ыңчаш, даргавыс тонтуг-томаан-ныг, будуштүг кижик. Чүге бистин коллек-тив өвөс, а суурун анык-өскени оңу аажок хүндүлүк.

Мындыг хүндүлүккелди даргавысты ыңчаш турар бээрге, коллектив таарышмайн тур-рар. Бо бүгүн кожуунун чакырга чери өрөөнип көрүп, дидир-дидирлерге алыс-пайн, чогуур түнелди үндүр боор деп илегең, бо чагааны бижидиңиз.

Коллективтин мурунда: Ангелина ХО-МУШКУ. Кыно четкизинин бухгалтери.

АРАЗЫНДА ДУГУРУШКАН САКТЫР-ДЫР МЕН

Сүт-Хөл кожуунун Сүт-Аксы ортук школазынч тудуунун кошкак чоруп турарын, хары-даа ында ажыдал алган төгериктин, тулг материалдарынын чедипшенинде ара соксаан турган хээрзини дугайында кожууну-лаа, республика-лаа содуларыга материалдар бо-ла үңгүлөн турганын ном-чуктулар утпаан боор.

Төрөөн чуртун Арыг-Узун. Кыял даа кижик «өтөрээ турт» деп сестер-ин адаптарга, төртүңген чери, каш, чалык, вазиы, эркен чери сагышка кирип келир. Ону кыял бугу назынында сагыш-сеткиниге утудурбас бооп, эң үнелиг сак-тымшыкны кылдыр шыг-жап эртер.

Эргидеге улуг школа эр-гилжирээнинде ону өскөөр чылтаткаш, чаа школанч тудуун эрелөөн турган-на болтай. Ыңчалда-лаа ол чаа школа тудуу берге байдал-дарга таварышкан. үчүм-лүг тып туруп берген шын. А ол сууруну өрөөнчилер кагыптан алган черенин кагынырында, тар класс-тарга сындалыкп өөренип турганы билдингир.

Төрөөн суурумун сактып келиримге, хей-ле чеченер, ногаан арга, дагар, кем-нер караамга нестүп келир. Сууруну кыдында арыг суулг хемчигеш бар. Эске ийн кыдында дагар зар, Баян-Өчөй, Биче-Тей, А амгы хоозуар берген хову-ларга людерна тарып турду. Сохостун огородуну а-дужуа кукуруза астыг ки-жинин чүге бажы көстүр кылдыр өзүп турган. Чинг-е, караа база тарып турду. Хөөрлер ыдынга арбуз та-рып турганын сактыр-дыр мен. Борбак-Арыгынч Чо-ду-раазы терин-не. Ол чокк. кавыга чөстөк-кат, инек-караа, кызыл-нат байла-ла үнүп турду. Хей уруглар чылгып алгаш, катты элдере чып чип турар ийн бис. Сактыр-дыр силер бе? Вера Эвен-оол, Вера Хоомушу, Вера Буружал чорудулап чораш, кады тырттырган чурувус безин менде ам-даа бар. Ону Май-оол Шой-дук, чалык классымыс тыг-тырганын сактып тур мен. Школавыс бичи, чангыс кавыг кызылгаш турган. «Ал-дын кыс» деп темага школа байырлагыны эртергенни-сти ултас мен. Школаның огородунга боудуустун есту-руп алганымыс ногаан-кылган каш язы чемни уууг-улууг тавактарга сал-гаш, шөс салган узун стол-дар кырын долдур алышкан, боудуустун-на күжүвүс-биле ажаан, кылып белеткээң чемисе чоолгап, столдар атынга кайы хире чеме-нип, хөгөл олоржук бис. Школавыс директору Т. П. Саргыкова, класвыс удур-тукчу башкызы М. Т. Са-рыгыбай, географы, уругла башкызы К. И. Шарави олар ам-даа кайы-бир шко-лада ажыдал чорлар боор ийн он.

Республиканын Өөредилге яамызы бо чылын ол тудуун акшаландырган. Ам оң таваа бо хүнерде эрги школа турган чедип шалы-кыны-биле белдигелээң. Чечен-оол Ооржакка удурт-кан 29 кижилг, Рубен Ишаняга баштаган 6 ки-жилг тудуужу бригадалар 12 классыг тудуг корпузи-нда, спорт шериг хевээ өөренип өрөөлдерин хуваа-жып алган бир демия ажы-дал турарлар.

Төрөөн суурумун сактып келиримге, хей-ле чеченер, ногаан арга, дагар, кем-нер караамга нестүп келир. Сууруну кыдында арыг суулг хемчигеш бар. Эске ийн кыдында дагар зар, Баян-Өчөй, Биче-Тей, А амгы хоозуар берген хову-ларга людерна тарып турду. Сохостун огородуну а-дужуа кукуруза астыг ки-жинин чүге бажы көстүр кылдыр өзүп турган. Чинг-е, караа база тарып турду. Хөөрлер ыдынга арбуз та-рып турганын сактыр-дыр мен. Борбак-Арыгынч Чо-ду-раазы терин-не. Ол чокк. кавыга чөстөк-кат, инек-караа, кызыл-нат байла-ла үнүп турду. Хей уруглар чылгып алгаш, катты элдере чып чип турар ийн бис. Сактыр-дыр силер бе? Вера Эвен-оол, Вера Хоомушу, Вера Буружал чорудулап чораш, кады тырттырган чурувус безин менде ам-даа бар. Ону Май-оол Шой-дук, чалык классымыс тыг-тырганын сактып тур мен. Школавыс бичи, чангыс кавыг кызылгаш турган. «Ал-дын кыс» деп темага школа байырлагыны эртергенни-сти ултас мен. Школаның огородунга боудуустун есту-руп алганымыс ногаан-кылган каш язы чемни уууг-улууг тавактарга сал-гаш, шөс салган узун стол-дар кырын долдур алышкан, боудуустун-на күжүвүс-биле ажаан, кылып белеткээң чемисе чоолгап, столдар атынга кайы хире чеме-нип, хөгөл олоржук бис. Школавыс директору Т. П. Саргыкова, класвыс удур-тукчу башкызы М. Т. Са-рыгыбай, географы, уругла башкызы К. И. Шарави олар ам-даа кайы-бир шко-лада ажыдал чорлар боор ийн он.

Бо тудууну чаа өөредилге чылдында ажылап кирер сорулганы тудуужулар бот-тарынын мурунда салган-нар, Бичаңгаш ол чүгүлд тудууда ажылды шапкычы-ларынга дуза чедирери-биле сууруну чурттакчыларынч нити хуралын эртерген. Анаа ол тудууну чоңун шалыгы тудуу кыл-дыр чарлаан. Бичаңгаш арап, тарачын ажал-ай-лар, биче буудурулге элери тудууга хереглөөр материал-дар сөөртүрүгө боттарынын мшина-техниказы-биле био-ини рөйстерин халас кылып бөөрин хүндүтенер. Ол ыңчаш суурун чоңу школа тудуунга бугу талыг материалды деткимчени көргүзөрүн аразында дуту-рушкан.

Чон ол хире хөгөл билди турда, эзирик кижик деп кижини кижик черле көрбөс. Эзирик кижик көргөш кижик элдескенир. Ол кижини көрүп кончуг көстүр. Улуг улус эзирик кижини хүндү-дөөс боор чораш.

Карыма ТУЛУШ.

Карыма ТУЛУШ.

КОЛЛЕКТИВТЕ ЧӨРҮЛДЭЭ

Кызылдың эмчи училищезинин конференциялы. Чалаттыбаанарын савааска, 40 шаа коллектив кешкүнери чылгып келген. Хурал үштүн ийизи хире кижик чылгып келген таварылгада, хүнүн айтырын шиттирлеп чугаалгаш, рынокче тер-гиделдин үеинде ук училищезини директору О. А. Яндаа биле «Чалым» АН-ниң директору З. С. Нур-саттын аразында керөө ча-рып алганын үндөлдөткөн. 1993 чылдың декабрь айда 2 миллион ажыг рубль түнге Москвадан бараан келген. Ол хевирин бараан-ны Кызылдын болундан са-далы алып арганы турда-ла, оларны Москвадан Кызыл чедир сөөртени дээш бөзүн орук хөлезининге миллион хире рубльди чаргыдаан. «Чалымнын» 12.557.557 рубль өрөзи училищезин агар саныне эгиттинмөөн.

Баран болгаш материал-дыг үнелиг чүүлдер оларны харылап турар кижилерден кандыг-даа хайгаара чокка үндүр бижиттинип турар. Үндүр бижиттинген улуг өртектиг өт-херекселдерин анытарында оларын эид-делге каш чыл болганын то-даргай айтпаан. Ай, хүнү салдыман № 1 акт езу-ругу хей түнүг материал-дыг өртектиглерин хары-лаар полочеттуг Ш. Н. Он-далан 1.983.436 рубль түнүг өт-херектин үндүр бижээң. Актыга комиссия кешкүнери ат салбаан, ди-ректор бажылаан. База-ла миллион ажыг рубль түнге үндүр бижидилген чорут-кан № 2 актынын салым-чолу үстүңгү-биле бир демей—ат салдыман, бажы-латтыман. 1993 чылдың дургузунда меге тургустун-ган актылар езууга 4.788.698 рубльдин бараан бол-гаш материалдыг үнелиг чүүлдерин анылаан. Чам-дык тазарылгаларда бараан-ны салып алган, ону кийр бижээңиң кайы хей. Матери-алдыг чүүлдер склячине 3.191.397 рубльдин барааны дүктүртүнген-ла болза, ба-лансиде кино бижиттинмейн барганын ревизорлар илерет-кен.

Жилге-дугуржулганы алган болгаш оңу ТР-нин Кадык камгалап ямызынын сайы-да Б. К. Кудерек бажылаан турган. Ыңчалда-ла 1993 чылдын июль 10-ла кылган дуржулга-керге чакычы-нын талазында ат салды-ман болган. Оң-биле калы ажылардын күсөттингенге хемаарыштыр керээниң № 3 капсырылга чакыч-алын салбаан. Шупту ажыл-ды долу күсөткенин беле-леннин актызы база ындг байдалыг болган. Докумен-тилер талазы-биле ол бугу үчүлдүр турзажок, эмчи училищезинин бухгалтерия-зы 24.260.360 рубльди ажылчыларга төлөөр кыл-дыр үндүрүп алган. А «Го-ризонт» кооперативе 1993 чылда 9 миллион рубль төлөп бергеш, артан 15 миллион ажыг рубльди бот-тарынга өре кылдыр артты-рып алган.

Актыда бижип кааны-би-ле алырга, «Горизонт» биче будуруленин кылып будур-гун ажылын катап хынал көөрге, кылдыган ажылар-дын хемчээли аажок улуг, санажылганы шын өвөс чо-рутканын айткан. Нити кылдыган ажылдардан ар-тыкка 16.785.923 рубльди немей бижил, меге докумен-тилер-биле тургускан. Херек кырында кылдыган ажыл-дардын түңү 9 миллион чар-чы кире рубль, а № 2 хев-ирини актызы 23.750.685 рубльге ат салдыган.

Бо болгаш өске-лаа сан-хөө хажыдышкынынын барын өрөөнип көргөш, хы-нала кылган ревизорлар чамдык түнелдерин үндүр-ген. Чижээ, ол актынын түн-дел кезээде кол бухгал-терге болгаш директорга ха-маарыштыр мынчаар чугула-лал демделгээң. № 200 «Ал-бан» черлеринин болгаш өске-лаа хемчеглеринин бюджеттен акшаландырынга чаргы-лалар» сан-биле Курбанкы-ны дамчыштыр 4.940.903 рубль түнүг акшаны хой-лу-дурмеге дүшүсө арга-биле үндүр бижээни дээш, база ол ышкаш оң кырынга 3 миллион ажыг рубль түн-дүр бажынынга капитал сеп-тегден чоруткан, 24.260.360 рубльге сметаны тургускан. Шупту ажыларын каттыш-тырган нити сметанын са-наашканы Кызылдын эмчи училищезинин директору С. К. Яндаа-биле чөпшээр-

будулдурганы, эмчи учили-щезинин бажынынын капа-тал септелгезинин үезинде ажал хемчээлдерин немей бижээни дээш, 1993 чылдын эвезинде 3 квартираны ду-гуууп каан актында деп бо-дай-дыр мен. Бо коллек-тив сес ай ажыдал-даа турар болзумза, нити бай-далды эскерени ындгы-ла берге өвөс. Ийн аңгы удур-лаанышка, а үш дугуары кылма-даа хамаарылга чок болуп бар. Чамдык учи-лищени бичи дактыш ко-баруунга бот-боттарывыс таваржып келеш, пат боор-дайла менделжир-дир өск ий-ла. Бо бүгүн удуртукчу, үе-висе билбозүңгөр хевирлиг. Ол болгана эң чок кижик-лериг болуп, өскелерин чү-ге хөме таварып мен дээр-ге оон ол күзели амылда-рга ботанмайн турар хире. Ужуру бола удуртукчу бол-ган төлөөде, кижик бурду-дээш сагыш човаар, кичээ-гейлиг болу дег. Чокк та-ныш-көрүш тыртып, агыла-жып болбас учурлуг.

Чамдын кижилерин ажыл-дап үндүргөн турган. Ын-чалда-лаа ышээлөөн дирек-тор ажыкче үнүп келгеш, ол дужаалдарын содуур ужурга таварышкан. Оң эгелээшле «Ийн кошкар» бажы, чангыс пашка сынмыс кижик, чангыс пашка уни-лищезинин бо ийн удуртук-чунун аразына маргыраа чорук өскүп, ол чөүлдээни күш-ажылыч коллективтин иштинге чогуур үезинде шиттирлеп чадшкан. Чам-дык шынныг факталар хол-меге-биле холбашса-да, «ди-дир-дидир» черле чылар өвөс — язы-бур денделди албан черлеринге четкен. Бухгалтериянын кошкак ажылын, сан-хөө талазы-би-ле будулгаазынынын, улуг өртектиг эилделерин хуу-сазын барымтаалавайн үн-дүр бижип турганы ИХЯ-нын 6 дугаар кидилзинин кичээнинин хара тузда бер-ген. Сайт Б. К. Кудерек бо бүгүн «Хирлиг» сайга-рында кылдыр үнелеп, ре-визиянын актынын коллегия хуралында чугаалашса-да, кол бурууну эмчи училище-зинин чүгүлү бухгалтерия-зын чүвү каар ченинуг түн-ел үндүргени элентип ту-рушту элел турар.

Дөрт шак ажыг үениң дургузунда үргүлчүлөөн ху-ралдын эвезинде эмчи учи-лищезинин администраци-зынын адресинге төнүч чок хо-мудалар хоорай чакыргашан. даа эгелээш, ТР-нин Пре-зидентиңе чедир кирип ту-рарын дидиктан. Директор турган С. К. Яндаанын кий-риде сөзүңүн соон дарый ТР-нин Кадык камгалап я-мызынын сайыды Б. К. Ку-дерек язы-бур сайгарыл-галыг хуралды бола бажы-рып кирипкен. Негедле-чо муудалар, ындагылар, шы-нап-ла, арбын хире. Сайгы-тын холузда тудуп алыш-тырганы папказынын ишти мырнай чык долу тыгын.

Кызылдың эмчи училище-зинин 1993 чылда сан-хөө, ажыл-агый ажыл-чорудула-зынга хыналданы бо чылдын апрель 25-тен май 11-ге че-дир чоруткан. Банк болгаш касса документиленер, мате-риал-барзынын өртектиглерин шимчээшкенинин тала-зы-биле болгаш эмчи учи-лищезинин бажынынын капа-тал септелгези-биле хол-башкан санажыла докумен-тилер хыналда кирген.

Бюджет акша-хөвөгүнч чогуур черинге ажылавайн

«Хирлиг» сайгарылга

«Хирлиг» сайгарылга

«Хирлиг» сайгарылга

«Хирлиг» сайгарылга

Эбениңг чугаанын өскү-дүчкүлери — уаур-ледир ийн тала эки-бак сөлжөкчелерин мурун чарылаан. РФ-тин Тыва Республика талазы-би-ле хыналда-ревизия эргеле-динин төлөзүн үчүлдөөс кы-лып чоруткан ревизиянын актызын чыгылганарга ном-чуп таныштырган.

Кызылдың эмчи училище-зинин 1993 чылда сан-хөө, ажыл-агый ажыл-чорудула-зынга хыналданы бо чылдын апрель 25-тен май 11-ге че-дир чоруткан. Банк болгаш касса документиленер, мате-риал-барзынын өртектиглерин шимчээшкенинин тала-зы-биле болгаш эмчи учи-лищезинин бажынынын капа-тал септелгези-биле хол-башкан санажыла докумен-тилер хыналда кирген.

Бюджет акша-хөвөгүнч чогуур черинге ажылавайн

«Хирлиг» сайгарылга

«Хирлиг» сайгарылга

«Хирлиг» сайгарылга

«Хирлиг» сайгарылга

Чечен чугаа

ИЕНИН ЧҮРЭЭ

Чодураалыктың өз-бе таламында юган шивьер ара-эмийде чодурааларның чарамы түге дедилер боор! Билалык чазым оларның ак-ж чечектеринин чанынга оок айдас чыдыгыга тазалп, хүнзедер-даа ол чодурааларының аразыгыга кылаштан, дыштаным чоруксап изер. Бичанган-ла ил-дур боор, суурук аймактары, ылангыч мында ортумак школанын үстүкү класстарыны оодар, кыстары биле Чодураалыктын арга-арымын шуужук киринтер түвеле бол-гай. Чалым намын терле ин-дыг — каткыжог, оюн-баштак, ыры-шоор-биле калы динит-телин чоруур. Билалык дыштан чунгерае оон анык-тарын ыры-шоор, хөсүтү каткыж терле үзүктөлбөс, ар-нын-даа Чодураалыктын арга-арымын хоочун чурттакчы-лары — яны-буру аялга-биле оран-чуртун агаар мараар куштарын үнү-биле аяныж-жыл турганыз-даа. Частык магадыл үзүндө мындг бол-бастын аргазы чок: чалым үе биле нас кезеэ-мөнгөдө кады чоруур. Сактырга-ла, час келдирге, бүгү-ле амьдырал хайныгып, харан-даа дилрип келген шыкш болур. Черке индыг — час биле ынак. Шыл кезеэдө тудуш, бот-боттары манажыл ал, ду-гуржуп чоран шыкштар болгай. Оларның бирээзи

чожа — бирезе дудуу иш-чак сагыдырар. Сара Чыргалоова ажалы-дан бакымдыга могол-туруу-кай келдирге, азы-чемини чагай чылды доран-на дум-чук келген. Чодураалык кылас-туплас түвези бар эвес: авазыга аш-чемни белетке аткан болган. «Чем белен, авай, сүтүт шай-даа, ээттиг картомка-даа силерин манжп тур» — дээн, фартугун жеже чоруй, кудиядан манай үнү келген, авазы жужактаам, бодунче чыраа тыртып, үенин азы-биле оон кат-кал сагыларды аларга халаанче каш убаа чытгасылган, час-каш-даа.

— Адыр, адыр, кызым, оо-жумна, кижик ууй тудуп каал-тын мон. Баштай чува тыр-тып алмай, оон калы чеме-ринис — дээн, Чодураалык холдарында аларын алган, Сара Чыргалоова чунар-де-маринче улапкан. Иешкилер чеменин доозуп турда, хеймерге Шенне бо-манай кирип келген, до-раан-аа убазын бир өрээлче кыйтыра берген. «Керем, ара-зылда чажыт чугалам-дырлар болар» — деп, авазы уругла-рын чаптал оудурган. — Авай, тыва дыл консул-тамызчыне барган келин. Ке-шэе шала орайтай беримзе, сагыш човазас силер аа, ө-гү-рү-биле дискотека баргаш кээр мен — дээн, Чодураа

Чодураалыктын ак-ж чечектеринин аразыгыга тазалып, хүнзедер-даа ол чодурааларының аразыгыга кылаштан, дыштаным чоруксап изер. Бичанган-ла ил-дур боор, суурук аймактары, ылангыч мында ортумак школанын үстүкү класстарыны оодар, кыстары биле Чодураалыктын арга-арымын шуужук киринтер түвеле бол-гай. Чалым намын терле ин-дыг — каткыжог, оюн-баштак, ыры-шоор-биле калы динит-телин чоруур. Билалык дыштан чунгерае оон анык-тарын ыры-шоор, хөсүтү каткыж терле үзүктөлбөс, ар-нын-даа Чодураалыктын арга-арымын хоочун чурттакчы-лары — яны-буру аялга-биле оран-чуртун агаар мараар куштарын үнү-биле аяныж-жыл турганыз-даа. Частык магадыл үзүндө мындг бол-бастын аргазы чок: чалым үе биле нас кезеэ-мөнгөдө кады чоруур. Сактырга-ла, час келдирге, бүгү-ле амьдырал хайныгып, харан-даа дилрип келген шыкш болур. Черке индыг — час биле ынак. Шыл кезеэдө тудуш, бот-боттары манажыл ал, ду-гуржуп чоран шыкштар болгай. Оларның бирээзи

чожа — бирезе дудуу иш-чак сагыдырар. Сара Чыргалоова ажалы-дан бакымдыга могол-туруу-кай келдирге, азы-чемини чагай чылды доран-на дум-чук келген. Чодураалык кылас-туплас түвези бар эвес: авазыга аш-чемни белетке аткан болган. «Чем белен, авай, сүтүт шай-даа, ээттиг картомка-даа силерин манжп тур» — дээн, фартугун жеже чоруй, кудиядан манай үнү келген, авазы жужактаам, бодунче чыраа тыртып, үенин азы-биле оон кат-кал сагыларды аларга халаанче каш убаа чытгасылган, час-каш-даа.

— Адыр, адыр, кызым, оо-жумна, кижик ууй тудуп каал-тын мон. Баштай чува тыр-тып алмай, оон калы чеме-ринис — дээн, Чодураалык холдарында аларын алган, Сара Чыргалоова чунар-де-маринче улапкан. Иешкилер чеменин доозуп турда, хеймерге Шенне бо-манай кирип келген, до-раан-аа убазын бир өрээлче кыйтыра берген. «Керем, ара-зылда чажыт чугалам-дырлар болар» — деп, авазы уругла-рын чаптал оудурган. — Авай, тыва дыл консул-тамызчыне барган келин. Ке-шэе шала орайтай беримзе, сагыш човазас силер аа, ө-гү-рү-биле дискотека баргаш кээр мен — дээн, Чодураа

СУГГУР ЧАЪЗЫМ

Мөндү-мөндү саарып баткан Мөндү өнүг суггур чазым Шыгыш шөлдү аян кийер Шыг-шыг үнүг суггур чазым Этик-этик, акис-акис Этик-этик суггур чазым Дүргөн-дүргөн кудуп өртөр Дүвренчик суггур чазым Дүшкен чери кадыг болза

УЛУГ-ХЕМДЕ ЭЛДЕП-ЭЗИН

Аржай буурд Хайыракан, Арыг суггур Улуг-Хемин, Кадыр Буура, Аргалыкты, Калбак баткан Шаган. Арыым, Хайыралдык чырк хүнүм Кады чуртган ара-чонум Рынокке баскан олчачи Бирманчыг алардымсы.

КАШ БОРБАК ООРДАРЫ

Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары Кажак оордары

ЭВЭШ-БИЧЕ ТЫВА ЧОНУМ

Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум Эвэш-биче тыва чонум

ААС-ДЫА МЫРАЙ АРАСТААН

Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан Аас-дыа мырай араस्ताан

ЭЙДИН-ХЕМПИН АК ЧОНУ

Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум Эйдин-хемпин ак чонум

КАТТЫРАНААН, ХУДУМУЗУЭН

Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун Каттыранаан, худумузун

ЧОК, ВИНДЫГ ОДЕКОЛО

Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо Чок, виндыг одеколо

КАНЧААР ЭРТТИРЗЕ ЭКИЛ?

Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил? Канчаар эрттирзе экил?

ТЫВА АТТАРНЫ АЖЫГЛААР

Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар Тыва аттарны ажыглаар

КАТАЛОГТАН КЫЛЫП АЛЫҢАР

Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар Каталогтан кылып алыңар

Анекдоттар хөктүг чугаалар. Силерде мындыг одеколо бар ири бе? — деп айтырсаң, садыкчыже тынжыр үргөн. — Бир эвес дүжүмдө даштын сестерид дүш дүжүтүнер болза канчаар мен? — Очулдурчук кысбилди кады тыдып атра-ла сен. — Интүрүк аялчылар ба-жыңныда чанынга кончуг

Чок, виндыг одеколо бисте чок, а мындыг одеколо бар ирин — дээн, садыкчыже садыкчы тынжыр үргөн. — Бир эвес дүжүмдө даштын сестерид дүш дүжүтүнер болза канчаар мен? — Очулдурчук кысбилди кады тыдып атра-ла сен. — Интүрүк аялчылар ба-жыңныда чанынга кончуг

Чок, виндыг одеколо бисте чок, а мындыг одеколо бар ирин — дээн, садыкчыже садыкчы тынжыр үргөн. — Бир эвес дүжүмдө даштын сестерид дүш дүжүтүнер болза канчаар мен? — Очулдурчук кысбилди кады тыдып атра-ла сен. — Интүрүк аялчылар ба-жыңныда чанынга кончуг

